

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। १-६ सविता, ६ उत्तरार्धस्य भगो वा, ७-८ वाजिनः। त्रिष्टुप्।

उदु॒ ष्य देवः स॒विता ययाम॑ हिर॒ण्ययी॑म॒मतिं॑ याम॒शि॒श्रेत्।

नू॒नं भगो॑ ह॒व्यो मानु॑षेभि॒र्वि यो रत्ना॑ पु॒रुव॑सु॒र्दधा॑ति ॥ ७.०३८.०१

यः। पुरुवसुः- प्रभूतसम्पद्धान्। रत्ना- रत्नानि। वि दधाति- विशेषेण यच्छति। स्यः- सः। देवः- द्योतनशीलः। सविता- प्रेरकः सूर्यः। हिरण्ययीममतिम्- सुवर्णप्रभाम्। याम्। अशिश्नेत्- आश्रयति। ताम्। उत् ययाम- उद्यच्छति। नूनम्- निश्चयेन। भगः- भगवान्। मानुषेभिः- मनुष्यैः। हव्यः- आह्वातव्यः ॥१॥

उदु॒ तिष्ठ॑ स॒वितः श्रु॒ध्य॑स्य॒ हिर॒ण्यपा॑णे प्रभृ॒तावृ॑तस्य॒।

व्यु॒र्ष्वी पृ॒थ्वीम॑म॒तिं सृ॒जान॑ आ नृ॒भ्यो म॑र्त॒भोज॑नं सु॒वानः॑ ॥ ७.०३८.०२

हिरण्यपाणे- प्रकाशरश्मे। सवितः- सूर्य। ऋतस्य- प्रकृतिनियतेः। प्रभृते- निर्वाहि सति। उर्वी- विस्तृताम्। पृथ्वीम्- पृथुलाम्। अमतिम्- प्रभाम्। सृजानः- सृजन्। नृभ्यः- मनुष्येभ्यः। मर्तभोजनम्- मनुष्यभोगान्। आ सुवानः- प्रेरयन्। उत्तिष्ठ। अस्य- एतस्याह्वानम्। शृधि- शृणु ॥२॥

अपि॑ ष्टुतः स॒विता दे॒वो अ॑स्तु॒ यमा चि॒द्विश्वे॑ वस॒वो गृ॒णन्ति॑।

स नः॑ स्तोमा॒न्नम॑स्य॒श्चनो॑ धा॒द्विश्वे॑भिः पातु पा॒युभि॑र्नि सू॒रीन् ॥ ७.०३८.०३

अपि- अपि च। स्तुतः। देवः- द्योतनशीलः। सविता- प्रेरकः सूर्यः। अस्तु- भवतु। यम्। विश्वे- सर्वे। वसवः- देवाः। चित्- अपि। आ- आभिमुख्येन। गृणन्ति- स्तुवन्ति। सः- असौ सविता। नमस्यः- वन्द्यः। स्तोमान्- मन्त्रान्। चनः- अन्नम्। नः- अस्मभ्यम्। धात्- यच्छतु। सूरीन्- विदुषः। विश्वेभिः- सर्वैः। पायुभिः- रक्षणैः। नि- नितराम्। पातु- रक्षतु ॥३॥

अभि यं देव्यदितिर्गृणाति सवितुर्जुषाणा।

अभि सम्राजो वरुणो गृणन्त्यभि मित्रासौ अर्यमा सजोषाः ॥ ७.०३८.०४

यम्। देवस्य- द्योतनशीलस्य। सवितुः। सवम्- अनुज्ञाम्। जुषाणा- सेवमाना। देवी- द्योतनशीला। अदितिः- अखण्डप्रकृतिः। गृणाति- स्तौति। यम्। सम्राजः- ईश्वराः। वरुणः। मित्रासः- मित्रस्य नानाभावाः। अर्यमा च। सजोषाः- समानप्रीतयः। अभि गृणन्ति- अभिस्तुवन्ति ॥४॥

अभि ये मिथो वनुषः सपन्ते रातिं दिवो रातिषाचः पृथिव्याः।

अहिर्बुध्न्य उत नः शृणोतु वरूत्र्येकधेनुभिर्नि पातु ॥ ७.०३८.०५

ये। मिथः- परस्परम्। वनुषः- सम्भक्तारः। रातिषाचः- दानसेविनः। दिवः पृथिव्याः- द्यावापृथिव्योः। रातिम्- मित्रम्। अभि सपन्ते- परिचरन्ति। ते वर्धन्ते। उत- अपि च। अहिर्बुध्न्यः- अहीनमूलो रुद्रः। नः- अस्मान्। शृणोतु। वरूत्री- श्रेष्ठा उषाः। एकधेनुभिः- मुख्यरश्मिभिः। नि- नितराम्। पातु- रक्षतु ॥५॥

अनु तन्नो जास्पतिर्मसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरियानः।

भगमुग्रोऽवसे जोहवीति भगमनुग्रो अध याति रत्नम् ॥ ७.०३८.०६

जास्पतिः- प्रजापतिः। देवस्य- द्योतनशीलस्य। सवितुः- प्रेरकस्यात्मनः सूर्यस्य। तत्। रत्नम्। इयानः- अस्माभिः प्रार्थितः सन्। नः- अस्मभ्यम्। अनु मंसीष्ट- अनुमन्यताम्। उग्रः- तीक्ष्ण उपासकः। अवसे- रक्षायै। भगम्- भगवन्तं सवितारम्। जोहवीति- आह्वयति। अध- अथ। अनुग्रः- अतीक्ष्ण उपासकश्च। भगम्- भगवतः सवितुः। रत्नम्। याति- याचते ॥६॥

शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः।

जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ ७.०३८.०७

देवताता- दिव्यविस्तारे अस्मदुपासने । हवेषु- अस्मदाह्वानेषु निमित्तभूतेषु । मितद्रवः-
मितद्रवणाः । स्वर्काः- सुष्ठु स्तुताः । अहिम्- आहन्तारं सर्पमिव अप्रज्ञाख्यविले स्थितम् । वृकम्-
हिंसकम् । रक्षांसि- स्वार्थपराणि । जम्भयन्तः- बाधमानाः । सनेमि- पुराणाः । वाजिनः- सूर्याश्वाः
प्राणतुरगाः । अस्मत्- अस्मत्तः । अमीवाः- रोगान् । युयवन्- पृथक्कुर्वन्तु ॥७॥

वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः ।

अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥ ७.०३८.०८

वाजेवाजे- यज्ञे यज्ञे । धनेषु- सम्पत्सु निमित्तभूतासु । विप्राः- मेधाविनः । अमृताः-
अमरणशीलाः । ऋतज्ञाः- सत्यज्ञाः । वाजिनः- सूर्याश्वाः । नः- अस्मान् । अवत- रक्षत । अस्य-
एतम् । मध्वः- रसम् । पिबत- अनुभवत । मादयध्वम्- तोषयत । तृप्ताः । देवयानैः पथिभिः-
अर्चिरादिमार्गैः । यात- गच्छत ॥८॥